

Les crisis empresarials

Àngels Roqueta Rodríguez

Abstract

The process of improving prediction techniques allows the adoption of measures directed at reducing the occurrence of business crises. It is also evident that more professional management and controlling expenses can result in less incidence of business crises and lower costs for society as a whole.

Síntesi

En la mesura que millorin les tècniques de predicció es podran adoptar accions encaminades a reduir les situacions de crisi. Tanmateix la gestió professional de les empreses i el control de les despeses poden comportar que les situacions de crisis es redueixin i tinguin menors costos per la societat en general.

Introducció

En el món financer empresarial les paraules crisi, fracàs, fallida o suspensió de pagaments no són fàcils d'assimilar. La major part de la literatura econòmica sobre les empreses es decanta per presentar les millors fórmules per assolir l'èxit, per augmentar les vendes o bé per difondre les últimes tendències dels gurus de l'economia mundial. Per contra són molt escassos els treballs que tenen com a fita estudiar la mortalitat empresarial, les raons d'aquesta situació i les mesures a adoptar per detectar i prevenir el fenomen.

Quin interès pot tenir estudiar la mortalitat empresarial?

La majoria d'empreses mai estaran en fallida, però no per això els hi és un fenomen aliè, ans al contrari moltes d'elles es veuran afectades indirectament per la fallida, la suspensió de pagaments o la insolvència d'algun client o proveïdor, i per tant tindran que assumir, en part, les seves conseqüències. Per tant, els efectes de les insolvències empresarials cal plantejar-los des d'una perspectiva ampla, ja que cal tenir en compte les següents interrelacions:

- Una major taxa de mortalitat empresarial respecte als països de l'entorn resta competitivitat a les empreses, destrueix el teixit empresarial existent i comportarà d'un cert temps per recuperar els nivells de producció.
- Augmenta el cost de les inversions en la mesura que el cost del diner incorpora un plus pel major o menor risc d'insolvència risc de les inversions i això pot inhibir o disminuir el creixement futur.

- La morositat que comporta genera una manca de confiança en els cobraments dels crèdits que repercuteix negativament en els costos de l'assegurança de crèdits, i en els comptes de pèrdues i guanys de les empreses.
- Des de la perspectiva laboral comporta una pèrdua molt important de llocs de treball, per acomiadament de treballadors o reducció d'hores treballades, a més a més de les indemnitzacions econòmiques que les empreses tenen d'afrontar.
- Per les administracions públiques, a més a més de disminuir els ingressos derivats de la recaptació, augmenten les despeses degut a les prestacions per atur, aportacions al Fons de Garantia Salarial, etc. I en el cas de l'Administració de Justícia es veu obligada a assignar importants recursos humans i materials.

En la mesura que s'estudiï el fenomen de les crisis empresarials, es poden adoptar mecanismes de prevenció per tal de reduir els seus perjudicials efectes. Per tant, analitzar l'evolució històrica de les situacions de crisi i la seva relació amb l'entorn, deduir quins són els principals indicadors financers, conèixer quina és l'opinió de les empreses sobre les causes que porten a una situació de crisi i debatre sobre la finalitat dels procediments judicials concursals són els punts claus per entendre les crisis empresarials.

Com mostren les figures 1 i 2, tant la repercussió en el nombre de treballadors afectats per expedients de regulació de treball, com els imports que l'administració pública finança per salaris i indemnitzacions degut a les insolvències de les empreses, són dades suficientment significatives per atraure l'interès en l'estudi de les crisis empresarials.

Figura 1: Treballadors afectats per expedients laborals: extinció, suspensió o reducció de jornada

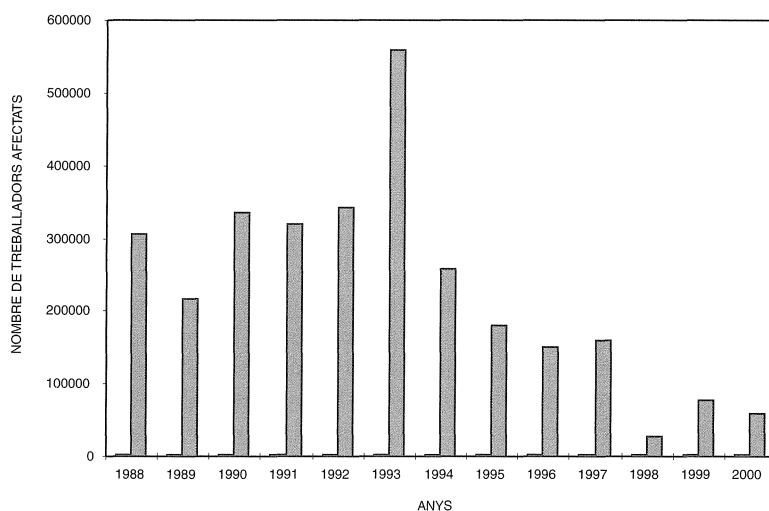
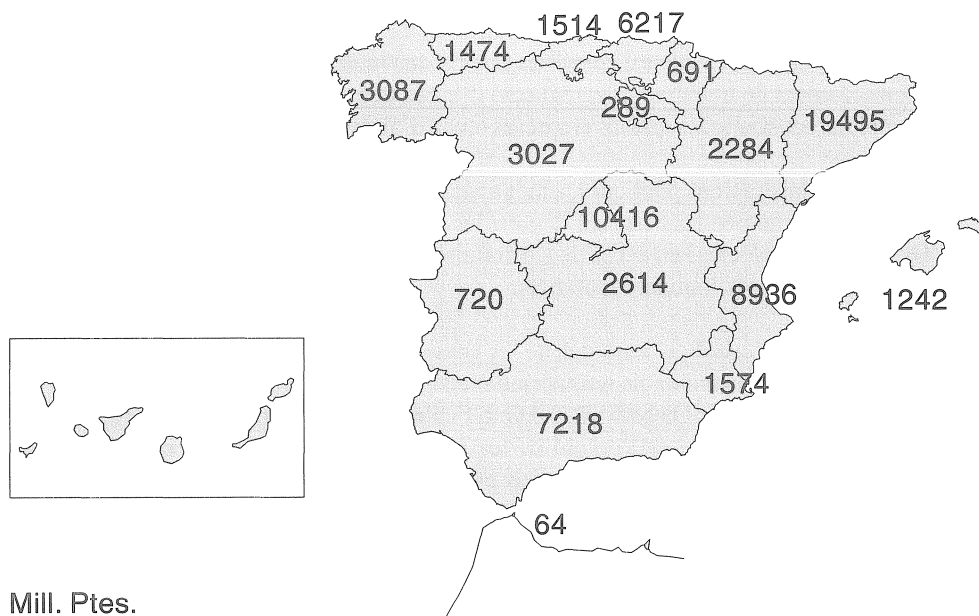

Figura 2: Insolvència per Comunitats Autònomes

Què cal entendre per crisi empresarial?

La primera dificultat que es planteja a l'hora de definir una situació de crisi empresarial és determinar quan es pot considerar que una empresa està en una situació de crisi. Hi ha situacions clares de ser classificades com a crisi (la declaració judicial de fallida d'una empresa), però hi ha moments o circumstàncies que poden classificar-se com a crítiques sense arribar a ser irreversibles (reclamacions judicials, inclusió en el RAI, etc.) Acotant la problemàtica i sense perdre de vista que la crisi empresarial no és una variable dicotòmica sinó que és una situació que admet molts graus i matisacions, i a més a més que les empreses no són una realitat estàtica sinó dinàmica en la que s'interrelacionen multitud d'elements complexos, el nostre objectiu és l'estudi del fenomen global.

Des del punt de vista jurídic la situació de crisi és equivalent a una insolvència declarada i pública que ve donada per una resolució judicial o administrativa: la declaració de suspensió de pagaments, la declaració de fallida, la declaració d'insolvència en fase d'execució d'una sentència o la intervenció per part dels organismes estats (Banc d'Espanya, Comissió Liquidadora d'Entitats Asseguradores, etc.). Aquestes situacions solen ser crisis irreversibles que comporten la liquidació de les empreses afectades. En canvi hi ha situacions que es podrien qualificar de crítiques i que podrien ser superades si s'adoptessin les mesures necessàries per corregir les desviacions.

L'evolució històrica de les crisis empresarials de caire judicial és la que es mostra en la Figura 3. Les crisis econòmiques són cícliques, amb períodes amb un gran nombre de procediments concursals i seguits de períodes en que les fallides d'empreses són pràcticament inexistentes. Respecte a les xifres cal esmentar que l'any 1993 va ser un any rècord en el nombre i volum de passius mentre que en els últims anys la situació ha estat menys virulenta. L'evolució del gràfic és conseqüència de la suma de diversos factors: econòmics (evolució del PIB), legals (augment de les responsabilitats personals i patrimonials dels administradors de les societats a partir de la nova llei de societats anònimes i del codi penal), i de factors socials (canvis de govern).

Respecte a Catalunya, les xifres segueixen la pauta mostrada anteriorment, i només cal fer esment de la diferència quantitativa entre Barcelona i les altres províncies tal com es desprèn del seu caràcter més industrialitzat (Figura 4).

Ara bé, també cal pensar que les crisis comporten la selecció de les més competitives i per tant que tota crisi permet l'eliminació de les empreses més improductives i menys competitives deixant lliure el mercat per aquelles que estan més preparades pel desenvolupament futur.

És evident que en aquests moments s'està produint una forta crisi en les empreses *punt.com*, que és fruit d'un creixement molt accelerat degut a les facilitats de creació en un entorn sense quasi costos d'entrada. El mercat deixarà que es solidifiquin només les millor preparades i eliminarà les pitjor gestionades, les retardades i les que els seus ingressos no assoleixen el punt mort de les despeses. És a dir, que tot i ser empreses de la dita *nova economia* tenen de complir els principis fonamentals de tota gestió empresarial tradicional.

Figura 3: Procediments concursals: suspensions de pagaments i fallides, Espanya 1955-2000

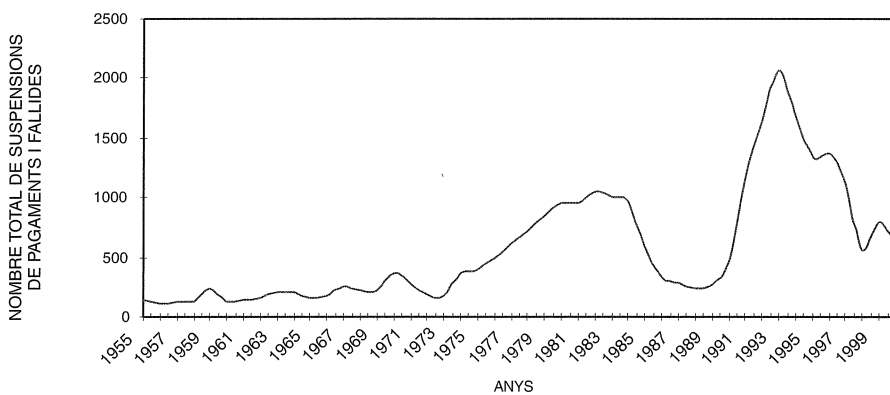
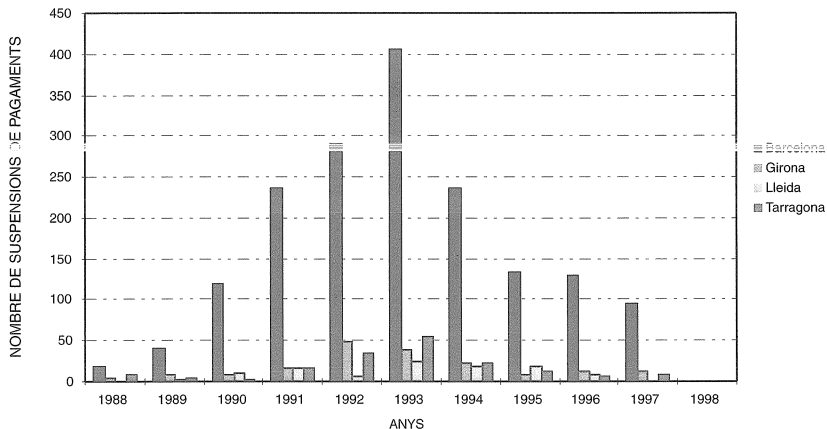

Figura 4: Suspensions de pagaments a Catalunya 1988-1997

Intentar conèixer quines empreses es mantindran en el mercat i quines empreses tenen més possibilitats de ser eliminades és un element clau per adoptar determinades decisions empresarials de diferents grups: potencials inversors, entitats financeres, proveïdors, entitats asseguradores, etc. Per esbrinar l'evolució futura d'una empresa és molt rellevant la seva situació financera, l'equip directiu, la dimensió de l'empresa, el sector en que treballa, les causes del deteriorament financer, l'envelliment del producte o mercat, les previsions legals de l'activitat, que es quantifiquen en el Balanç i la Compte de Pèrdues i Guanyos.

Quines tècniques podem emprar per la predicció les situacions de crisi empresarial?

En les últimes dècades s'han dut a terme importants contribucions científiques per millorar les tècniques de predicció del fracàs empresarial. La majoria dels treballs s'han centrat en estudiar l'evolució dels estats financers de les empreses i a partir de models estadístics més o menys complexes han intentat determinar la probabilitat de fracàs. La metodologia tradicional, d'anàlisi financer, consisteix en l'elaboració d'una sèrie de ratis de les magnituds financeres de les empreses analitzant la seva evolució.

E.I. Altman (1968) va ser el pioner en la utilització de l'anàlisi discriminat (combinació de ratis) per estudiar el fracàs empresarial, ja que la regressió pura presenta l'inconvenient que la variable depenent té que ser contínua i en canvi el fracàs o no fracàs és una variable dicotòmica (Fracàs? No fracàs). En el seu treball *Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy* mostra com la combinació de cinc ratis dóna lloc a una funció que permet discriminar entre un grup d'empreses fracassades i un grup d'empreses sanes amb un alt nivell d'encert i, el que és més important, en els dos anys previs al fracàs. La funció discriminant que va obtenir Altman té la següent forma:

$$Z = B_1 \times x_1 + B_2 \times x_2 + B_3 \times x_3 \dots B_n \times x_n$$

$Z > 2,675$ classifica l'empresa de sana

$Z < 2,675$ classifica l'empresa de fracassada

Sia

B_i = els coeficients discriminants

x_i = las variables independents (ratis)

La principal avantatge d'aquest model és la consideració de l'efecte grup que formen el conjunt simultani de variables, en contraposició a l'anàlisi univariant en que només es posen en relació dues variables per fer el rati o coeficient.

A partir d'aquest model multivariant s'han elaborat una gran quantitat de models que utilitzen tècniques estadístiques més sofisticades: models paramètrics (Logit, Probit); models no paramètrics (particions recusives, reds neuronals), etc. però que no milloren substancialment el nivell de bondat de la predicció.

Les crítiques a l'anàlisi discriminat són diverses: suposa que les variables dependents (Z) es distribueixen segons una funció normal; no determina la importància individual de cada variable (x_i) en l'efecte final, dóna la mateixa importància a classificar una empresa sana en fracassada que a l'inrevés; es parteix d'una classificació de sanes i fracassades amb el mateix nombre de variables quan a la realitat són poblacions amb pesos molt diferents, etc.

Amb la voluntat d'aprofundir en la teoria del fracàs empresarial s'ha retornat als elements bàsics dels primers estudis que intentaven determinar quins ratis eren més significatius per predir l'insolvència segons models univariant. Tanmateix s'ha analitzat la informació financera de les empreses que s'han acollit a un procediment de suspensió de pagaments i s'han comparat amb el resta d'empreses a fi de conèixer si hi havia diferència de comportaments.

En primer lloc cal seleccionar el rati més significatiu, que després de diverses proves resulta que el rati més rellevant és:

Benefici abans impostos + Amortitzacions + Provisions + Resultats Extraordinaris/Total Passiu

La inclusió d'aquestes variables ha estat fruit d'un procés d'estudi que inclou diverses tècniques com: la determinació de la seva importància relativa; la confecció de diversos models de simulació; l'opinió donada per les pròpies empreses sobre les causes de la crisi empresarial declarada per sí mateixes i que consten en el treball de recerca esmentat.

Beneficis

Els beneficis negatius (pèrdues) i el fons de maniobra negatiu i persistent (beneficis més amortitzacions) són les dues circumstàncies que posen en dubte la continuïtat d'una empresa, segons les Normes Tècniques d'Auditoria. Tanmateix de l'enquesta feta, una mostra d'empreses que han estat

en suspensió de pagaments consideren aquest dos factors les dues causes principals dels seus problemes.

Amortitzacions i Provisions

La seva inclusió en el rati ve donada per vèries raons, la primera és que són variables en que el grau de subjectivitat és superior a altres partides del Balanç. Ambdues variables, tot i estar regulat el seu funcionament en el Pla General de Comptabilitat, poden ser modificades si els gestors o directius d'una companyia canvien els criteris comptables. Per tant els canvis de criteri comptables suposen canvis en els resultats. La segona raó per la seva inclusió és que en molts del informes d'auditoria, dels anys previs a un fracàs empresarial, els auditors fan constar salvetats i arriben a denegar l'opinió dels Comptes Anuals degut a que s'han produït canvis de criteris comptables d'aquestes partides, i per tant constaten el seu caràcter subjectiu.

Resultats Extraordinaris

La incorporació d'aquesta variable és fruit de la constatació de que moltes empreses abans d'arribar a una situació d'insolvència porten a terme tot un seguit de mesures que inclouen la venda d'actius més o menys rendibles per tal d'intentar superar la crisi. Per tant, per constatar l'evolució d'un negoci o empresa cal excloure les operacions que no són el seu objecte propi.

Una vegada definit el rati cal tenir un valor de referència per acotar el seu valor. En aquest cas s'ha pensat que el valor a comparar és el valor que té el mateix rati per la resta d'empreses. A tal fi s'ha calculat a partir de les dades financeres del Banc de Dades del Banc d'Espanya. Una altra possibilitat seria la comparació amb les dades agregades dels Registres Mercantils, però en aquest moment aquestes dades no han estat depurades i presenten dificultats per fer-les servir de comparança. Els resultats obtinguts per una mostra d'empreses són els que consten en els gràfics següents, per cada un dels anys en que s'ha considerat el fracàs (Figures 5, 6, 7) de l'evolució del rati de variables agregades que prediu la situació de crisi empresarial.

Figura 5: Rati predicció insolvències empreses en suspensió de pagament 1993

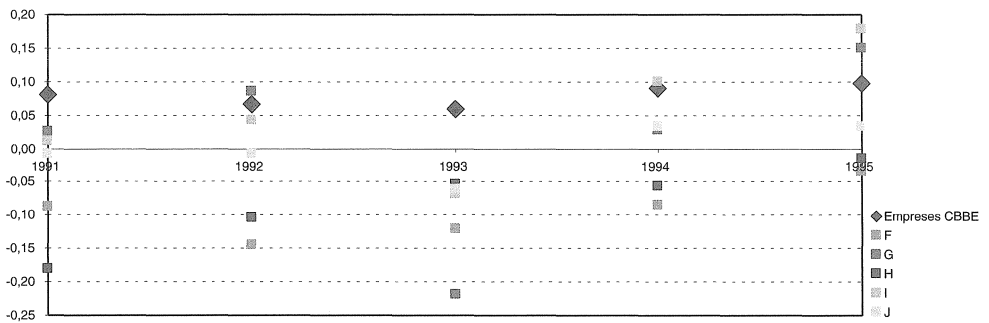
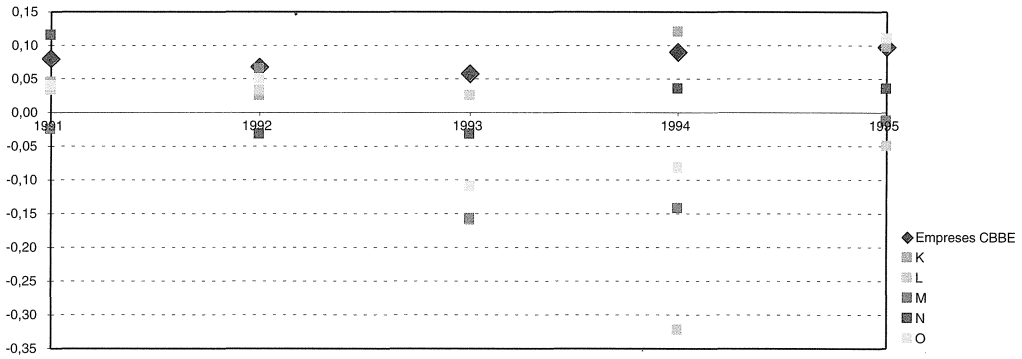

Figura 6: Rati predicció insolvències empreses en suspensió de pagament 1994

A la vista d'aquests gràfics podem concloure que l'evolució del rati format per la suma de les variables esmentades mostra com, en els anys previs a la suspensió de pagaments, les empreses es situen per sota de la mitjana i per tant mostren signes de la seva situació crítica, i en canvi si la crisi és passatgera, en la mesura que superen aquesta situació la seva posició millora respecte a la mitjana. A l'establir la comparació en les mateixes dades ens evita l'efecte que té el cicle econòmic sobre l'evolució de les dades financeres de les empreses i a més a més és dinàmic i comparatiu millorant la seva capacitat de predicció.

Figura 7: Rati predicció insolvències empreses en suspensió de pagament 1995

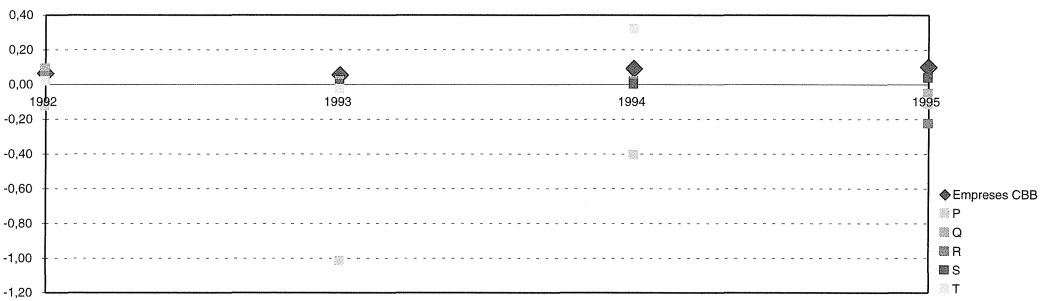
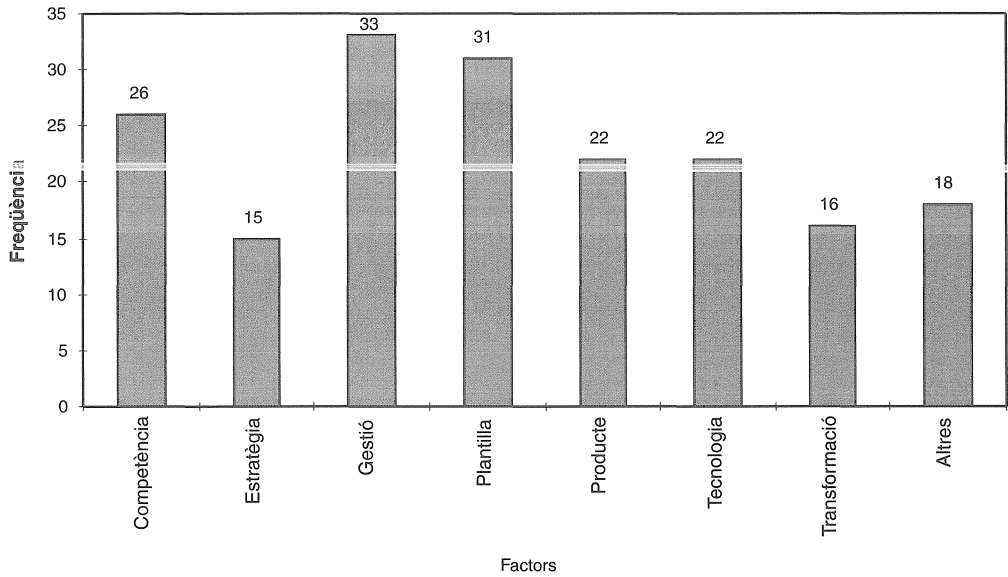

Figura 8: Factors que segons les empreses varen contribuir a la crisi

Quins són els factors que més contribueixen en una crisi empresarial?

En les situacions de crisi empresarial les causes determinats solen ser un conjunt de factors que han actuat combinadament agreujant la situació. En general podem trobar factors interns: manca de rendiment dels actius, deficient finançament del passiu, ineficiència dels directius; factors externs: caiguda de la demanda, fase depressiva del cicle econòmic; i factors especials: start up, formar part d'un grup empresarial que entra en crisi, etc.

A partir d'una enquesta a empreses que van superar una situació de suspensió de pagaments durant el període 1990-1998 s'han obtingut els resultats que consten en la Figura 8, els quals ens indiquen que la gestió i els costos laborals són els factors que més pes tenen en les crisis empresarials.

Bibliografía

- Altman, E.I. (1993): *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: A Complete Guide to Predicting & Avoiding Distress and Profiting from Bankruptcy*, 2ª ed. New York: John Wiley & Sons, Inc. 356 p.
- Altman, E.I. (1968): “Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy,” *Journal of Finance*, September, pp. 589-609.
- Arqués Pérez, A. (1997): *La predicción del fracaso empresarial. Aplicación al riesgo crediticio bancario*, tesi doctoral codirigida per Antonio Calvo-Flores Segura i Domingo García Pérez Lema. Registrada a la Universitat de Múrcia.
- Laffarga Briones, J. y Mora Enguádanos, A. (1998): “Los modelos de predicción de la insolvencia empresarial: un análisis crítico,” a AECA (ed.) *El riesgo financiero de la empresa*, Madrid: AECA, pp. 11-58.
- Lizarraga Dallo, F. (1996): *Modelos multivariantes de previsión del fracaso empresarial: una aplicación a la realidad de la información contable española*, tesi doctoral dirigida per D. José Manuel Prado Lorenzo. Registrada a la Universitat Pública de Navarra, Departament de Gestió d'Empreses.
- Van Hemmen Almazor, E. (1997): *Crisis financiera de la pyme en la provincia de Barcelona. Análisis de estados contables de suspensiones de pagos en el período 1993-1995. El modelo RMB*, Madrid: Marcial Pons, 85 p.